מסורת הש"ס

א) [ברכות לה:], ב) ס"א חד הוא ומר הוא והוא מר ירואר. רש"ל, ג) עירובין כח., ד) [תוספתא פ"ב ה"ד ע"ש], ה) [עי' תוס' סוכה יג. ד"ה מרורים' ותוס' חולין נח. ד"ה עיקרא], ו) כלאים פרק א [מ"ב], ז) [לעיל דף לה:], ח) [דף מ: וע"ש בפרש"י ול"ע קצת], ט) נ"ל כשסוחטין, י) מרצה אם מ"ח, כ) [וע"ע תוס' סוכה לו: ד"ה נפיא ועוד שם תוס' יג. ד"ה אפקותא],

◆

מוסף רש"י

אף ערקבלים. סם מרור (ערובין כח.).

◆

מתני' ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת בתמכא ובחרחבינא ובעולשין ובמרור יוצאין בהן בין לחין בין יבשין אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין ומצטרפין לכזית ויוצאין בקלח שלהן ובדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו: **גמ'** חזרת חסא עולשין הינדבי תמכא אמר רבה בר בר חנה תמכתא שמה חרחבינא אמר רשב"ל אצוותא דדיקלא ובמרור מרירתא תני בר קפרא אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בעולשין ובתמכא בחרחלין בחרחבינין ובחזרין רב יהודה אומר אף עולשי שדה ועולשי גינה וחזרת עולשי גינה וחזרת הא תנא לה רישא הכי קאמר אף עולשי שדה כעולשי גינה וחזרת רבי מאיר אומר אף עסוס וטורא ומר ירואר א"ל ר' יוסי עסוס וטורא אחד הוא ומר זה הוא ירואר תני דבי (ר') שמואל אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת בעולשין ובתמכא ובחרגינין ובהרדופנין ר' יהודה אומר אף חזרת יולין וחזרת גלין כיוצא בהן ר' אילעא אומר משום ר"א אף ערקבלים וחזרתי על כל תלמידיו ובקשתי לי חבר ולא מצאתי וכשבאתי לפני ר"א בן יעקב הודה לדברי ר' יהודה אומר כל שיש לו שרף ר' יוחנן בן ברוקה אומר כל שפניו מכסיפין אחרים אומרים [כל] ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין א"ר יוחנן מדברי כולן נלמד ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין אמר רב הונא הלכה כאחרים רבינא אשכחיה לרב אחא בריה דרבא דהוה מהדר אמירירתא א"ל מאי דעתיך דמרירין טפי והא חזרת תנן ותנא דבי שמואל חזרת וא"ר אושעיא מצוה בחזרת ואמר רבא מאי חזרת חסא מאי חסא דחס רחמנא עילוון ואמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן למה נמשלו מצריים כמרור לומר לך מה מרור זה שתחילתו רך וסופו קשה אף מצריים תחילתן רכה וסופן קשה א"ל הדרי בי א"ל רב רחומי לאביי ממאי דהאי מרור מין ירק הוא אימא מרירתא דכופיא דומיא דמצה מה מצה גידולי קרקע אף מרור גידולי קרקע ואימא הירדוף דומיא דמצה מה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים ואימא הרזיפו דומיא דמצה מה מצה שניקחת בכסף מעשר אף מרור שניקח בכסף מעשר א"ל רבה בר רב חנין לאביי אימא מרור חד מרורים כתיב ואימא מרורים תרי דומיא דמצה מה מצה מינין הרבה אף מרור מינין הרבה אמר רבה בר רב הונא אמר רב ירקות שאמרו חכמים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח כולן נזרעין בערוגה אחת למימרא דלית בהו משום כלאים מתיב רבא חזרת וחזרת גלין עולשין ועולשי שדה כרישין וכרישי שדה כוסבר וכוסבר שדה חרדל וחרדל מצרי ודלעת המצרי והרמוצה אינם כלאים זה בזה חזרת וחזרת גלין אין חזרת ועולשין לא וכי תימא כולהו בהדדי קתני להו והא אמר רב זוגות זוגות קתני מאי נזרעין דאמר רב נזרעין כהלכתן תנינא

ערוגה

רש"י

מתני' אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בחזרת ובתמכא ובעולשי' ובחרחבינא ובמרור. כולהו מפרש בגמ': **כבושין.** בחומץ: **שלוקין.** מבושלין הרבה מאד עד שנימוחין: **מבושלין.** כדרך בישול: **ומצטרפין לכזית.** אם אין לו מאחד מהן כזית אבל יש לו מזה חצי זית ומזה חצי זית מצטרפין זה עם זה כדי לצאת ידי חובתו: **ובדמאי ובמעשר ראשון כו'.** אבל בטבל לא ואף על גב דמעשר ירק דרבנן הוא לה מצוה הבאה בעבירה דומיא דעציץ שאינו נקוב דאמרן בפירקין(ו): **גמ' חסא.** ליטוג"א: **הינדבי.** עשב שקורין קרישפל"א: **תמכא.** מרוביי"א: **אצוותא דדיקלא.** סיב הגדל וכורך סביב לדקל שקורין ווידיל"א: **מרריתא.** אמירפוי"ל והיא פופר"ן: **חרחלין.** לא איתפרש שמו: **ובחזרין.** חזרת: **עולשי שדה.** אע"ג דיש להן שם לווי הרי הן כעולשי גינה: **עסוס וטורא ומר ירואר.** מיני ירקות: **הירדופנין.** יש מפרשין אלויינ"א: **חזרת גלים.** שם לווי הוא: **ערקבלין.** מפרש בסוף פ' שני דעירובין(ח) אצותא מרויתא הוא סיב גדול ועב ומין לעצמו הוא: **וחזרתי על כל תלמידיו.** של ר' אליעזר ובקשתי לי חבר לסייעני ששמע דבר זה מפיו ולא מצאתי: **שרף.** כשסוחטין(ט) אותו במקום חיתוכו יוצא ממנו שרף לבן כחלב וקורין לייטו"ן: **מכסיפין.** אינו ירוק מאד ככרתי אלא פלד"ש: **כל ירק מר.** תרוייהו אית ליה יש לו שרף ופניו מכסיפין והן הן סימני מרור: **מדברי כולן.** כל המפרשין שמות הירקות כגון מתני' ותנא דבר קפרא ורבי יהודה ור' מאיר ותנא דבי שמואל מכולן למדנו שהמרור יש לו שרף ופניו מכסיפין שבכל הירקות הללו רואין אנו בהן הסימנין הללו: **אמרריתא.** פופר"ן: **והא.** אנן רישא דכולהו חזרת תנן: **ותנא דבי שמואל.** נמי חזרת תנא ברישא אלמא היא קדמי לכולהו: **מצוה בחזרת.** כדמפרש טעמא כדרבא ור' יונתן: **מאי חסא.** מאי טעמא קרינן ליה חסא משום דזכר הוא דחס רחמנא עלן אלמא להכי קיימא: **למה נמשלו כמרור.** דכתיב (שמות א) וימררו את חייהם: **תחלה רכה.** בתחלה נשתעבדו להן ע"י שכר שהיו נוטלין אותן: **מרור סופו קשה.** הקלח שלו מתקשה כעץ: **הדרי בי.** לא אוסיף עוד: **מרירתא דכופיא.** מרה של דג ששמו כן: **כי מצה.** שהרי הוקשו: **הירדוף.** עץ שהמתיק בו משה את מי מרה ואמרינן (בסוטה) [מכילתא פרשת בשלח] נס בתוך נס שהוא היה מר והוא הירדוף: **הרזיפו.** מין זרע וסם המות לבהמה הוא: הרזיפו אינו ניקח בכסף מעשר דאינו פרי מאכל ואנן אוכלא בעינן דומיא דיין ושכר ובקר וצאן כדכתיב (דברים יד) ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו': **ואימא מרור חד.** מינא הוא מהנך ירקות ולאו כל הני אלא מר שבכולן: **כרישין.** כרתי כרישין של גינה: **כרשי שדה.** שלוויי"ש: **והרמוצה.** מין דלעת הוא ובמסכת נדרים (דף נא.) מפ' קרא קרקוזאי: **אינן כלאים זה בזה.** אע"ג שיש שם לווי לאחד אינו כלאים בחבירו: **חזרת בחזרת גלין.** וכן עולשין בעולשי השדה (י)(זוגות זוגות כמו שהן שנויין): **וכי תימא כולהו בהדדי קתני.** דבכל הני קאמר דאינן כלאים זה בזה חזרת עולשין וכרישין: **זוגות זוגות.** חזרת וחזרת גלין או עולשין ועולשי שדה וכן כולן שנינו דאין כלאים זה בזה אבל חזרת בעולשין לא: **מאי.** כולן נזרעין בערוגה אחת דאמר רב לעיל נזרעין כהלכתן קא אמר כדי שלא יינקו זה מזה כגון חמשה זרעונין בערוגה של ששה על ששה טפחים כדתנן במסכת שבת (דף פד:):

אבל

תוספות

אצוותא דדיקלא. נ"ל דהוי מין זרעים דהא לקמן אמרינן מה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים(כ):

ואימא הירדוף כי מצה וכו'. בפ' לולב הגזול (סוכה דף לג:) פריך גבי הדס ולימא הירדוף אמר אביי דרכי' דרכי נועם ופ"ה דלא הוי נועם כיון דהוי סם המות לבהמה הכא נמי ה"מ לשנויי הכי אלא דמשני שפיר טפי אבל קשה לרשב"א דלעיל אמר דהירדופני כשר למרור ובפרק אלו טרפות (חולין דף נח:) משמע דהוי סם המות לבהמה דאמר בהמה שאכלה הירדופני כשירה ופריך היינו הירדפוני היינו סם המות ומשני תרי גווני סם המות:

ערוגה

עין משפט נר מצוה

קנו א ב מיי' פ"ז מהל' מצה הלכה יג סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעג סעיף ה:

קנז ג מיי' פ"ג מהל' כלאים הלכה ג סמג לאוין רעט טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף יד:

◆

לעזי רש"י

ליטוג"א [לייטוג"א]. חסה.
קרישפיל"א. עולש.
מרובי"א. מרוביון (מין צמח).
וידיל"א. קנוקנת.
אמירפוי"ל. דקורית (צמח).
פופר"ן [פורפיר"ן]. טלופח, שלף החמור (מין עשב).
אלויינ"א. לענה.
לייטו"ן. נוזל מעשבים דמוי חלב.
פלדש [פלדי"ש]. חיוורים.
פופר"ן [פורפיר"ן]. טלופח.
שלוויי"ש. בר.

◆

רבינו חננאל

מתני' ואילו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח וכו'. חזרת חסא, עולשין הנדבי, תמכה כך שמה, חרחבינא אסוא דדיקלא, מרור מרריאתא. אמר רבי יוחנן מדברי כולן נלמוד ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין. אמר רב הונא הלכה כאחרים דאמרי ירק מר ופניו מכסיפין ויש לו שרף וזהו מרור. רב אחא בריה דרבא הוה מהדר אמרורייתא דדברא, אמר ליה רבינא מאי דעתיך דמרירן טפי, והא אנן חזרת תנן. וכן תאני בר קפרא ור' שמואל חזרת, ואמר ר' אושעיא מצוה בחזרת וכו'. אמר ליה הדרי בי. ש"מ דכולי עלמא מצוה בחזרת דהיא חסא. אימא מרריתא דכופיא. יש מי שאומר המרה של בהמה. ויש מי שאומר מרה של דג ששמו כופיא, והיא שיבוטא, והוא קוליי"ס האספנין. ודחינן בעינן מרור גידולי קרקע כמצה, דהא הקישו הכתוב על מצות ומרורים. פי' הרדוף הרזיפא. ואסיקנא מרורים כתיב מינין הרבה. אמר רבה בר רב הונא אמר רב

רבינו חננאל (המשך)

ירקות ששנינו, כגון חזרת ועולשין ותמכה וחרחבינה וכיוצא בהן, שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח משום מרור, כולן נזרעין בערוגה אחת. דייקינן מינה כי אלו כולן מין אחד הן ואין בהן משום כלאים. ומותיב רבא עליה חזרת וחזרת גלין, עולשין ועולשי שדה, כרישין כו', ואמרינן בסופה כולן נזרעין בערוגה אחת, ודייקינן דוקא חזרת וחזרת גלין דתרוייהו מין חזרת נינהו, הני הוא דליתנהו כלאים בהדי הדדי, הא חזרת ועולשין אע"ג דתרוייהו מין מרור אינון כלאים הוו, וכי תימא הכי קתני כל מין חזרת, וכל מין עולשין, וכל מין כרישין, וכל מין כוסבר, וכל מין חרדל, וכל מין דלעת, אלו כולן ביחד נזרעין בערוגה, והא רב הוא דאמר זוגות זוגות שנינו, כלומר חזרת וחזרת גלין הנה זוג, עולשין ועולשי שדה זוג אחד, כרישין וכרישי שדה זוג אחר, כי האי גונא זוגות זוגות בפני עצמן אינן כלאים, הא כולהו בהדדי כלאים נינהו. ושנינן מאי נזרעין דקאמר רבה בר רב הונא כהילכתן אחד מין כלומר אם בא לזרען בערוגה אחת נותן לכל אחד ואחד כדי עבודתו שלא יהא זרע אחד יונק מגבול חברו שכל אחד מין בפני עצמו הוא.

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones